

Pázmány Péter Katolikus Egyetem

Hittudományi Kar

Doktori Iskola

Tanulmány

Nemzedékről nemzedékre átörökíteni a legnagyobb kincset
Korintusban is

„Ezt cselekedjétek az én emlékezetemre”

1 Kor 11,24b

Végerbauer Richárd

2023. július 6.

Nemzedékről nemzedékre átörökíteni a legnagyobb kincset
Korintusban is

„Ezt cselekedjétek az én emlékezetemre”

1 Kor 11,24b

1. Pál apostol biztos vonatkoztatási pont a születő Egyház életében

Sziklák, felhők, megosztottság, kételyek, kérdések, különbözőségek, örömök, fájdalmak, félelmek... Milyen sokféle helyzetet élt át a születendő kereszténység. Hogyan lehetünk biztosak abban, hogy hűek vagyunk Jézus Krisztus evangéliumához? A születendő keresztény közösségeknek szüksége volt biztos vonatkoztatási pontokra, tanítókra, akik az imént felvázolt helyzetekben utat tudtak mutatni.

Pál apostol ilyen tanító az éppen kibontakozó Egyház életében. Személye megragadó, mert maga is Istentől megragadott. Tanítása, levelei nélkülözhetetlenek voltak egy születő, formálódó Egyház életében. XVI. Benedek pápa a 2008. július 2-án megtartott általános kihallgatáson elmondott katekézisében így fogalmaz: „Pál apostol egy nagyszerű és utánozhatatlan személy, akit az Úr és egyháza iránti teljes odaadottság, valamint az emberiség és annak kultúrái iránti nagyfokú nyitottság jellemez.”¹ Pál olyan apostol, aki váratlan horizontokat lép át, hiszen „áttörve a judaizmus zárt és kirekesztő világát, a keresztény közösségeket az egyetemesség felé nyitja meg.”² A Földközi-tenger medencéjébe belekiabálja, hogy a kereszténység nem egy ideológia, nem csupán egy tanítás, hanem mindenekelőtt egy személy: Jézus Krisztus. A Filippiekhez írt levélben ezt írja: „Mert számomra az élet Krisztus” (Fil 1,21), s hangsúlyozza: „Sőt Uramnak, Krisztus Jézusnak főséges ismeretéhez mértén mindent szemétnek tartok. Érte mindent elvettem, sőt szemétnek tekintettem, csak hogy Krisztust elnyerhessem és hozzá tartozzam.” (Fil 3,8). A damaszkuszi események után világossá válik számára, hogy Jézus Krisztus valóban az Isten Fia, azé az Istené, aki emberségében, szenvedésében és a kereszten Megváltónkká lett.

Ma, amikor az emberek istenítik magukat és modern bálványokat imádnak, a nemzetek apostola hirdeti: „Mert mindnyájan vétkeztek, és nélkülözik az Isten dicsőségét. Megigazulásukat azonban ingyen kapják, Isten kegyelmének erejéből, Jézus Krisztus megváltása árán.” (Róm 3,23-24). Hirdeti az örök életet, amely már itt a Földön elkezdődött. Hihetetlen érzékenységgel és a megkülönböztetés készségével járja missziós útjait³, s mindezekkel együtt szeretné a közösségekkel Jézus Krisztus személyét, tanítását megismertetni, s a legnagyobb kincset, az Eucharisziát nemzedékről nemzedékre átörökíteni.⁴

2. Korintusi közösség

Pál apostol idejében Korintus volt Görögország igazi metropolisza. Korintus stratégiai

¹ XVI. BENEDEK PÁPA, *Általános kihallgatás* (utolsó konzultáció: 2023.07.03.) https://w2.vatican.va/content/benedict-xvi/it/audiences/2008/documents/hf_ben-xvi_aud_20080702.html

² T. FRIGERIO, – F. TENERO, *Fonte di acqua vita*, 235.

³ Vö. F. PIERI, *L'itinerario di cristificazione di Paolo di Tarso: Caratteristiche di una esperienza di Dio*, 159.

⁴ Vö. Fil 1,9-10

fontosságú pont volt az utazók és a kereskedők számára, adottságai tekintetében „az egész világ számára egy nagy útkereszteződés volt.”⁵ A várost a fejlődés tekintetében nagyfokú dinamizmus jellemezte. Mind a görög, mind a római uralom alatt a gazdagság, a luxus, a multikulturalizmus fellegrája volt. Erkölcsi nem voltak jobbak vagy rosszabbak, mint a többi kikötővárosé, de fontos megjegyeznünk, hogy „olyan város volt, ahol a nyugat minden brutalitása és kelet minden érzékisége találkozott és keveredett.”⁶

A korintusi közösség társadalmi összetételéről a fellelhető forrásokban meglehetősen sok információ áll rendelkezésre, de most csak a Szentírás által elért információkra hagyatkozunk.⁷ Megállapíthatjuk, hogy a közösségnek volt egy zsidó magja, de ugyanakkor sok pogány is volt közöttük. A görög-római társadalmi réteg legmagasabb és legalacsonyabb tagjai viszont nem képviseltették magukat, de voltak tehetősebbek és a rabszolgasorsból felemelkedők. Mindez sok konfliktus és versengés forrása volt.

3. A megosztottság lehetőség

A Korintusiaknak írt első levél⁸ 10-14. fejezete számos szabályt, útmutatást tartalmaz a közösségi istentisztelettel kapcsolatban. A 10. és 11. fejezet az Eucharisztia ünnepléséhez kapcsolódó kérdésekkel foglalkozik, különösen is hangsúlyozva a *κοινωνία* (*koinónia*) fontosságát. Ez a főnév „érdekes módon nem a zsidóság, hanem a hellenizmus vallási nyelvezetéből származik. Jelentése: részesedés, amely közösséget eredményez.”⁹ Pál a *κοινωνία* szerepére a következő érveléssel hívja fel a korintusiak figyelmét: „Az áldás kelyhe, amelyet megáldunk, nemde a Krisztus vérében való részesülés? S a kenyér, amelyet megtörünk, nemde a Krisztus testében való részesedés?” Mi ugyanis sokan egy kenyér, egy test vagyunk, mivel mindnyájan egy kenyérből részesülünk.” (1Kor 10,16-17). A közösség ugyanolyan jelentős, mint a részesedés. A korintusiak Krisztussal együtt vannak közösségben, s éppen ezért nem vehetnek részt városuk pogány kultuszaiban, a lakomákon. Az eucharisztikus lakoma Krisztussal teremt közösséget, míg más kultuszok lakomái bálványokkal és más istenségekkel, s ezzel kapcsolatban Pál meglehetősen keményen fogalmaz: „Ti nem ihatjátok az Úr kelyhét, meg a sátán kelyhét is. Nem részesedhettek az Úr asztaláról, meg az ördögök asztaláról.” (1Kor 10,21).

A hét első napján a korintusiak rendszeresen megtartották a szeretetlakomával kezdődő istentiszteletet¹⁰ a közösség tehetősebb tagjainak házaiban, de ezek nem testvéri közösséget, hanem megosztottságot, szakadásokat szültek, hiszen a „hívek egy csoportja ugyanis nem várta meg a többieket, hanem megérkezésük után azonnal elkezdték a magukkal

⁵ FARKASFALVY, D., *Bevezetés az Újszövetségi Szentírás könyveihez*, 223.

⁶ R. D. SHAW, *The Pauline Epistles*, 130.

⁷ ApCsel 18, 1 Kor 16, Róm 16

⁸ Ambrosiaster (A 4. században alkotó ókeresztény író, többek között a Pál apostol leveleihez írt kommentárok szerzője, akinek valódi neve nem ismert. A középkorban személyét Szent Ambrussal azonosították.) a Korintusi levélhez írt kommentárjában legalább tíz indítékot sorol fel, amiért Pál levelet írt a korintusiaknak. Többek között a megosztottságot, a pogány filozófia jelenlétét, a paráznság vétkét, az eretnekek okozta zűrzavart emlegeti. Pál a Korintusiaknak írt első levelében tanításbéli korrekciókat tesz, erkölcsi buzdításokat, intéseket fogalmaz meg, valamint az egységre és a felebarát szeretetére szólít fel. Vö. BERNARDINO DI A., *La Bibbia commentata dai Padri NT* 7, 19.

⁹ KOCSIS, I., «"Lelki eledel – lelki ital" Az Eucharisztia előképei és közösségteremtő funkciója az 1Kor 10,1-22 szerint» *Az Eucharisztia a Szentírásban* (2020) 207.

¹⁰ Vö. KOCSIS, I., «Az Eukariszta alapítása az 1Kor 11,23-26 szerint» *JF 120* (2018) 4-6.

hozott ételek fogyasztását.”¹¹ Pál a következőket írja: „Amikor ugyanis egybegyűltök, már nem az Úr vacsoráját eszitek, mert étkezés közben mindenki a saját vacsoráját veszi elő, és az egyik éhezik, a másik pedig dőzsöl.” (1Kor 11,20-21.). A korintusiak szeretetlakomájának semmi köze nem volt az Úr lakomájához, az összejöveleik nem voltak példaértékűek, szinte gyalázatot csináltak az Úr lakomájából. Az Úr lakomája, „amelynek hangsúlyoznia, eredeztetnie és táplálnia kellett volna mindenkinek az egy Úrhoz való tartozását, individualista és magánjellegű alkalom lett.”¹² Pál az éhséget az önmérséklet hiányához hasonlítja, amely lehet retorikai eszköz, amely által jobban érthető a jólét és a szegénység közötti ellentét. A κυριακὸν δεῖπνον (Úr lakomája) ἴδιον δεῖπνον-ná (privát lakoma) alakítása állandó kockázatot jelent, „ami különösen akkor válik nyilvánvalóvá, amikor az ünnepelelt Eucharisztia – amely hitünk megtapasztalásának forrása és csúcsa – privatizálódik, és többé nem felel meg a κυριακὸν δεῖπνον (Úr lakomája) szándékának, kritériumainak.”¹³

Pál apostol határozottan az egységre szólít fel, de sosem hirdet önkényes szabályokat, hanem határozottan az evangélium útjára hívja őket. Pál azon fáradozik, hogy a korintusi közösségben megtapasztalható konkrét helyzetet lehetőséggé alakítsa, amelyet valójában maga Isten kínál fel a hit próbatételének vonatkozásában. Ezzel az apostol mintha egy módszert akarna tanítani: a megosztottságot olyan perspektívából kell szemlélni, amely integrálja a negatív valóságot és a gondviselés szempontjait.¹⁴ Tehát „a páli értelmezés szerint ezek a közösségen belüli megosztottságok abban az értelemben szükségesek, hogy megfeleljenek Isten tervének, amely szerint a tagok próbára vannak téve, hogy igaz hitüket igazolják.”¹⁵ Pál egészen odáig megy, hogy azt mondja: „Kell is, hogy szakadás legyen körötökben, mert a megbízhatók csak így tűnnek ki közületek.” (1Kor 11,19). Nagyszerű lehetőség, hogy a korintusiak és mi is a számtalan alkalommal a mindennapokban megtapasztalt korlátozott, gyarló emberi valóságot tekinthetjük lehetőséggé, amelyben szabadon döntve megmutathatjuk Krisztushoz való tartozásunkat.

A korintusi közösség csak akkor tudja legyőzni a megosztottságot és a felmerülő problémákat – amelyek veszélyeztetik az istentisztelet helyességét és a keresztény erkölcsöt –, ha felismeri méltóságát: mi vagyunk Krisztus teste. „Nem tudjátok, hogy testetek Krisztus tagja? Leválasszam tehát Krisztus tagját, és a feslett nő tagjává tegyem?” (1Kor 6,15).

4. A kenyér és a bor közösséget teremt

Pál apostol nem dogmatikatanár. Nem arra kérdez rá, hogy hogyan van jelen Krisztus a kenyérben és a borban, és arra sem kíváncsi, hogy milyen ontológiai változások mennek végbe a kenyérben és a borban. Arra mutat rá, hogy mi történik, amikor kenyeret és bort magunkhoz vesszük, különös tekintettel arra, hogy az emberi közösségben ennek milyen gyümölcsei vannak. A kenyér és a bor Krisztus testének és vérének közösségét jelenti: aki részesül belőle, közösséget vállal Istennel és az emberekkel.

Az Újszövetségben négy igehelyen találunk tudósítást az Eucharisziáról:¹⁶ a szinoptikusoknál és a Korintusiakhoz írt első levélben. Ezt a négy utalást két csoportra

¹¹ KOCSIS, I., «Az Eukariszita alapítása az 1Kor 11,23-26 szerint» JF 120 (2018) 4-5.

¹² I. GARGANO, *Prima lettera ai Corinti, La cena eredità del Signore (cc.9-16)*, 107.

¹³ I. GARGANO, *Prima lettera ai Corinti, La cena eredità del Signore (cc.9-16)*, 107.

¹⁴ Vö. Uo.

¹⁵ I. GARGANO, *Prima lettera ai Corinti, La cena eredità del Signore (cc.9-16)*, 129.

¹⁶ J. RATZINGER, *A Názáreti Jézus. A jeruzsálemi bevonulástól a feltámadásig*, 100-101: «Míg Márknál (14,22) és Máténál (26,26) a kenyérről kapcsolatban csak azt olvassuk: “Ez az én testem”, Pálnál ugyanez így szól: “Ez

oszthatjuk: egyrészt Máté és Márk, másrészt Lukács és Pál. A szövegek hasonlósága arra utal, hogy a liturgiának köszönhetően az Eucharisziáról szóló elbeszélés már az ősegyházban rögzült. A négy utalás nem azonos, de közös bennük Jézus testére és vérére, valamint az erőszakos halálára való utalás.

A kenyér nem csak búza, ahogy a bor sem csupán csak szőlő. A kenyér és a bor a föld gyümölcse és abban „az ember munkája és kapcsolatai, verejtéke és szeretete, könnyei és reményei is benne vannak.”¹⁷

Amikor Jézus kimondja a szavakat, τοῦτό μου ἐστὶν τὸ σῶμα¹⁸ (1Kor 11,24), ezt úgy teszi, hogy a kenyeret a kezébe veszi. Jézus elmagyarázza a kenyér¹⁹ jelentését, amelyet szétoszt. Az ő teste, amely ajándékká válik számunkra, kinyilatkoztatja istenségét és közli azt minden testtel. A Fiú teste az ember és benne az egész teremtés megistenülése.

Sokszor bele sem gondolunk, hogy milyen hosszú az a folyamat és hány ember munkája szükséges ahhoz, hogy a kenyér az asztalunkra kerüljön. Kell hozzá a magvető, aki elveti a magot és vigyáz rá, hogy szépen beérjen az aratásra. Aztán ott vannak az aratók, valamint a kévéket formáló dolgos kezek. A gabona a tisztítás után a magtárba, majd a malomba kerül, ahol lisztet készítenek belőle, amelyből a kenyeret dagasztják. Aztán következik a kemencében való sütés és a közös étkezés. Láthatjuk, hogy a kenyér körül – még profán állapotában – milyen közösség formálódik, amely a hétköznapokban az egység szimbóluma is. Jézus ezt a kenyeret veszi kezébe, s az ő szavai új dimenziót, szakralitást adnak a kenyérnek, hiszen a kenyér az ő testévé válik, amelyet nekünk ad, ránk bíz. Ettől fogva a kenyér új módon köti össze az emberiséget és mélyebben egyesít bennünket a liturgiában, a kenyértörésben.²⁰

---

az én testem értetek!” (1Kor 11,24), Lukács pedig értelemszerűen így szól: “Ez az én testem, mely értetek adatik” (22,19). Lukácsnál és Pálnál ezt azonnal követi az ismétlésre adott parancs: “Ezt tegyétek az én emlékezetemre”, amely Máténál és Márknál hiányzik. A kehelyről ezt olvassuk Márknál: “Ez az én vérem, a szövetségé, amely sokakért kiontatik” (14,24); Máté még hozzáfűzi: “...sokakért a bűnök bocsánatára” (26,28). Pál szerint viszont Jézus azt mondta: “Ez a kehely az új szövetség az én véremben. Ezt tegyétek, valahányszor isztok belőle, az én emlékezetemre” (1Kor 11,25). Lukács hasonlóképpen fogalmaz, kisebb eltérésekkel: “Ez a kehely az új szövetség az én véremben, amely értetek kiontatik” (22,20). Hiányzik az ismétlés másodszori parancsa.»

¹⁷ S. FAUSTI, *Una comunità legge il Vangelo di Matteo*, 515.

¹⁸ J. KREMER, «Eucaristie und Abendmahl: Überprüfung einer Neuinterpretation an 1Kor 11,17-34» *StdZ* 220 (2002) 774-775: «Das Besondere dieses Ritus vermitteln sodann die mit “und sagte” angefügten Worte (V. 24c): “Das ist mein Leib”. Jesus macht damit nach der Wiedergabe des Paulus eine Aussage über das gebrochene Brot und identifiziert es mit seinem eigenen Ich; denn “Leib” (*sōma*) meint nicht etwa bloss den Körper (im Unterschied zur Seele), sondern jüdischem Verständnis gemäss die Person Jesu, sein ganzes Leben. (...) Das zitierte Wort des Herrn über das von ihm gebrochene Brot ist unter Berücksichtigung der angegebenen Sprechsituation am ehesten als eine prophetische Zeichenhandlung zu deuten, wie eine solche aus dem Alten Testament bekannt (vgl. Jes 8,1ff.; Jer 19,1ff.; 27,2ff.; 32,6ff.; Ez 4-5) und auch im Neuen Testament belegt ist (z.B. Tempelreinigung, Verfluchung des Feigenbaumes, Fusswaschung). Jesus verweist damit symbolisch voraus auf sein bevorstehendes Sterben und umreisst dessen Heilsbedeutung für die Angesprochenen».

¹⁹ A zsidó étkezési rituáléhoz képest egészen újszerűek Jézus szavai. Lásd ehhez még: KOC SIS, I , «Az Eukariszita alapítása az 1Kor 11,23-26 szerint» *JF 120* (2018) 8.

²⁰ J. RATZINGER, *A Názáreti Jézus. A jeruzsálemi bevonulástól a feltámadásig*, 102-103: «A kenyértörés először is a családfő dolga, aki ilyen módon valamiképpen az Atyaistent is képviseli, aki a föld termékenységével mindannyiunknak megadja az élethez szükséges javakat. Továbbá a vendéglátás gesztusa is, amellyel egy idegennek a saját életünkől adunk részt, asztalközösségünkbe fogadjuk őt. Megtörni és megosztani: éppen az osztás a közösség alaja. Az adás, az osztás és egyesítés ősi emberi gesztusa Jézus utolsó vacsoráján teljesen új mélységet nyer: Jézus önmagát adja. Isten ajándékozó jósága egészen radikális formát ölt, amikor a Fiú a kenyérben önmagát megosztja, szétosztja és kiosztja.»

Amikor Jézus kimondja a következő szavakat: „ἐν τῷ ἐμῷ αἵματι”²¹ (1Kor 11,25), akkor kezébe veszi a borral telt kelyhet. Az Isten és a világ közötti szövetség a vérben teljesedik be (vö. 2Móz 24,8; 1Móz 15,17; Zak 9,11). A szövetség vér által jön létre, de más jellegű szövetség, mint az korábban Krisztus előtt volt. A vér egyértelműen Jézus életét jelképezi, azt az életet, amelyet feláldoz.²²

Hasonlóképpen mint a kenyér, a bor is hosszú folyamatok, sok ember munkájának gyümölcse. Még profán valóságában is sok embert összekötött egymással: a szőlőültetésben, a szőlőművelésben dolgozókat, a szüretelők közösségét, a szőlőprés kezelőit, az újbor palackozóit, majd a család ünnepi asztala körül ülőket. A bor tehát Jézus kezében és szavai által szakrális dimenziót kap: értünk kiontott vérré válik, és új módon egyesít minket Jézussal és egymással.

5. Nemzedékről nemzedékre

A kenyérről és a kehelyről szóló szavak a következő felhívással zárulnak: „τοῦτο ποιεῖτε, ὡς ἂν πίνητε, εἰς τὴν ἐμὴν ἀνάμνησιν” (1Kor 11,25). Amikor Jézus ezt kéri, akkor nem attól fél, hogy övéi megfélemeznek róla, hanem azt adja parancsba, hogy örökítsék át nemzedékről nemzedékre az Újszövetséget. Isten transzcendens, de ugyanakkor közel áll népéhez. Isten érinthetetlen, de a sátorban és a templomban, ahol immanens módon jelenvalóvá teszi magát. Az Újszövetségben az Örökkévaló új módon van velünk, többé már nem csupán egy épületben, hanem Jézus Krisztusban, majd az Eucharisziában.

Függetlenül attól, hogy az utolsó vacsora kapcsolódik-e az ószövetség pászkjához, nincs kétség, hogy itt Jézus Krisztus húsvétjáról van szó.²³ A zsidó pászka vacsora múltat, jelent és jövőt meghatározó eleme a legkisebb gyermek által feltett kérdés, amely biztosította azt, hogy évről évre, generációról generációra elbeszéljék Isten műveit, szabadító tetteit, amelyet népe érdekében tett.²⁴ Amikor ez a gyermek felnőtt, akkor ő is elbeszélte saját

---

²¹ J. KREMER, «Eucaristie und Abendmahl: Überprüfung einer Neuinterpretation an 1Kor 11,17-34» *StdZ* 220 (2002) 775: «Die zweite Abendmahlshandlung Jesu eröffnet unser Text in V. 25a mit den Worten: “ebenso auch den Becher”. Diese verkürzte Ausdruckweise (ohne verbum finitum, etwa “nahm”) setzt voraus, dass Jesus “ebenso”, wie er das Brot zusammen mit einem Dankgebet brach und verteilte, auch den Becher (*protêrion*: Trinkgefäß) nahm und herumreichte. Die geläufige Übersetzung mit “Kelch” ist durch die Vulgata (*calix*) bedingt und besitzt durch den kirchlichen Sprachgebrauch eine sakrale Note. Die Notiz “nach dem Essen” deutet an, dass der zweite Ritus nach dem eigentlichen Mahl stattfand und nicht unmittelbar auf das Brotbrechen folgte. (...) Jesu zweites Wort (in V. 25b mit “indem er sprach” eingeleitet) lautet: “Dieser Becher ist der neue Bund in meinem Blut” (V. 25c; Lk 22,20 erwähnt analog zum Brotwort: “das für euch vergossen wird”; Mk 14,24 formuliert parallel zum Brotwort: “das ist mein Blut des Bundes, das ausgegossen wird für viele”; Mt 26,28 ergänzt noch: “zum Nachlass von Sünden”). (...) Die Rede vom “Neuen Bund” charakterisiert die durch den Tod Christi ermöglichte Heilsordnung als eschatologische (vgl. 2 Kor 3,6: “der uns befähigte zu Dienern des Neuen Bundes”; vgl. auch Hebr 8,8; 9,15). Dies gilt unabhängig davon, ob das Adjektiv “neu” in der vorpaulinischen Überlieferung noch felte, wie manche Autoren meinen, und hier dann kein ausdrücklicher Bezug auf die Ankündigung eines Neuen Bundes in Jer 31,31-34 vorliegt».

²² Lásd ehhez: J. RATZINGER, *A Názáreti Jézus. A jeruzsálemi bevonulástól a feltámadásig*, 104-106.

²³ Vö. J. RATZINGER, *Gesù di Nazaret. Dall'ingresso in Gerusalemme fino alla risurrezione*, 145.

²⁴ J-P. SONNET, *Generare è narrare*, 60.64.67.68.: «Davanti al figlio che interroga, che pone le domande cruciali, il padre scopre la sua stessa unicità, scopre cioè che nessuno può rispondere al posto suo, se non Dio stesso. Nella sua responsabilità infinita, il padre ha in effetti appuntamento con Colui che, per primo, risponde del figlio. Ci troviamo qui di fronte a un'apertura e a un decentramento essenziali – che sono il segreto biblico della paternità. (...) Rispondere al figlio, che ogni volta è l'unico, significa anche rispondere di lui, scoprendosi unico davanti a lui nella risposta da dare – unico e comunque associato all'Unico Dio che, nel modo più fondamentale possibile, risponde del figlio. (...) La domanda del figlio è centrata su quella della sua sorte, in quanto figlio salvato, ed è centrata anche sul padre che, nella sua insostituibile responsabilità nei confronti del figlio, si scopre preceduto da Dio. (...) La risposta del padre è la rivelazione di un Altro e della sua presenza

gyermekeinek Isten csodáit, így a hit továbbadása soha nem szakadt meg. Krisztus után is szüntelenül mindmáig folytatódott. Sok ezer éve tart már ez a szent láncolat, amelyhez Szent Pál apostol is hozzáfűzött néhány láncszemet.

---

paterna nella prova della storia. (...) Queste storie, infatti, fanno entrare padre e figlio in una storia comune, una storia di salvezza in chiave paterna. Bisogna almeno cominciare a farlo, perché la storia raccontata sia anch'essa una storia nella vita del bambino. »